

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI
TEHNOLOGIE « GEORGE EMIL PALADE » DIN TÂRGU MUREȘ**

**ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL ISTORIE**

**DEPORTAREA ETNICILOR GERMANI
DIN JUDEȚUL HUNEDOARA ÎN URSS.
ÎN „MALAXORUL” A DOUĂ REGIMURI TOTALITARE
(REZUMAT)**

Doctorand:

Valentin LOCOTA

Conducător științific:

CSIII dr. habil. Dumitru - Cătălin ROGOJANU

TÂRGU MUREȘ

2023

CUPRINS

Argument	10
Metodologia de cercetare	22
Deportarea în istorie	24
Istoriografia deportării etnicilor germani din România. Scurtă prezentare.....	58
 CAPITOLUL I. Scurt istoric al comunității germane din România	32
I.1. Colonistul din Vest, apreciat în Est	32
I.2. Primul Război Mondial și consecințele asupra minorităților naționale	33
I.3. Lenin vs Woodrow Wilson	34
I.4. Al Doilea Război Mondial și minoritatea germană din România	35
I.4.1. Imperialismul roșu vs imperialismul nazist	35
I.4.1.1. Strămutări de populație germană către Centrul Europei	37
I.4.1.2. Mișcarea în sens invers - strămutarea spre Vestul continentului	39
I.4.2. Reorganizarea etnică a Europei Centrale și de Est	40
I.5. Etnia germană, în malaxorul a două regimuri totalitare	41
I.6. Minoritarul etnic, între înger și demon	42
I.7. Scurt istoric al comunității germane din Hunedoara	43
I.7.1. Date statistice	47
I.8. Activitatea G.E.G. în județul Hunedoara	55
I.9. Concluzii	62
CAPITOLUL II. Deportarea germanilor în lagărele și batalioanele de muncă ale N.K.V.D. din U.R.S.S.	66
II.3. Pregătirea deportărilor etnicilor germani din Hunedoara	66
II.3.1. Confiscarea bunurilor G.E.G.	77
II.3.2. Caii și vitele, primii deportați în Uniunea Sovietică	80
II.3.3. Internarea în lagărul de la Târgu Jiu a supușilor germani și a conducătorilor G.E.G.	81
II.4. Deportarea etnicilor germani din Hunedoara.....	86
II.4.1. Deportarea germanilor din zona Deva și Brad	88
II.4.2. Deportarea germanilor din Hunedoara	98
II.4.3. Deportarea germanilor din Valea Jiului	106
II.4.3.1. Deportarea germanilor din Petroșani	106

II.4.3.2. Ridicarea germanilor din comuna Vulcan	122
II.4.3.3. Deportarea germanilor din comuna Iscroni	126
II.4.3.4. Deportarea germanilor din Aninoasa	126
II.4.3.5. Deportarea germanilor din Lupeni	126
II.4.4. Excepții de la deportarea în Uniunea Sovietică	132
II.4.5. Lagărele și batalioanele de educare prin muncă din U.R.S.S.	142
II.4.6. Drumul spre iad-ul N.K.V.D.....	143
II.4.7. Munca și viața cotidiană în lagărele N.K.V.D.	151
II.4.7.1. Viața cotidiană în lagăr	151
II.4.7.2 Munca în minele din Donețk	154
II.4.7.3. Relația deportaților germani cu populația locală	157
II.4.7.4. Hrana în lagăr	159
II.4.7.5. Igiena corporală	161
II.4.7.6. Serviciile medicale	161
II.4.7.7. Zilele de sărbătoare	162
II.4.7.8. Abuzuri	164
II.4.7.9. O relativă relaxare	165
II.4.7.10. Reeducarea deportaților în „spirit democratic”	167
II.4.7.11. Lungul drum al deportaților spre casă	169
II.5. Costurile deportării etnicilor germani din Hunedoara în Uniunea Sovietică	172
II.5.1. Cheltuielile statului român pentru aplicarea Convenției de Armistițiu în Hunedoara	172
II.5.2. Consecințele economice ale deportării germanilor	174
II.5.2.1. Lipsa forței de muncă după deportarea etnicilor germani	176
II.6. Întoarcerea germanilor din deportare	177
II.7. Deportarea în presa comunistă	183
II.8. Concluzii	186
CAPITOLUL III. Represiunea internă	190
III.1. Epurarea germanilor din administrație. Discriminarea pe criterii etnice.....	190
III.2. Goana după o nouă identitate etnică	192
III.3. Deportarea internă. <i>Donbas</i> -ul românesc	197
III.3.1. Lagărul nr. 9 de la Vulcan	209
III.3.2. Lagărul de la Săcel și Târgu Jiu	217
III.3.3. Detașamente de muncă din județul Hunedoara	226
III.3.3.1. Detașamentul de muncă Bumbști - livezeni	227

III.4. Exproprieri (identificarea bunurilor germanilor)	231
III.5. Dictatura proletariatului. Discriminarea pe criterii politice	243
III.6. Relația germanilor cu serviciile secrete (Siguranța și Securitatea)	246
III.7. Instrumentalizarea religiei. Preoți în sșujba regimului	254
III.7.1. Biserica Evanghelică C.A. și deportarea	255
III.7.1.1. Batiz	257
III.7.1.2. Romos	258
III.7.1.3. Benzenz (Aurel Vlaicu)	258
III.7.1.4. Broos (Orăștie)	258
III.7.1.5. Vulkan (Vulcan)	259
III.7.1.6. Lupeni	259
III.7.1.7. Petroschen (Petroșani)	260
III.7.2. Biserica romano-catolică și deportarea	260
III.8. Etnicii germani din Hunedoara și serviciile secrete	268
CAPITOLUL IV. Reprezentarea politică a minorității germane din România înainte și după deportare	274
IV.1. Perioada interbelică	274
IV.2. Ascensiunea Dreptei în România	275
IV.2.1. „Bumerangul” G.E.G.	279
IV.3. Germanii în comunism	283
IV.3.1. Contextul politic internațional și politicile naționale ale PCdR/ PMR/ PCR....	283
IV.3.2. Valorificarea etnicilor germani din România prin vânzare per capita	295
IV.3.3 P.C.R. și germanii	297
IV.3.3.1. Georg Hromadka	309
IV.3.4. Butaforii democratice în România socialistă	312
IV.3.4.1. Frontul Democrației și Unității Socialiste și Consiliul Oamenilor Muncii de Origine Germană	312
IV.4. Concluzii	335
CAPITOLUL V. STUDII DE CAZ. GERMANI HUNEDORENI ÎN MALAXORUL REGIMURILOR TOTALITARE	338
V.1. Introducere	338
V.2. Alfred Kasper	340
V.2.1. Deportarea fără condamnare	342
V.2.2. Reintegrarea în societatea românească	352
V.2.3. Ancheta penală	354

V.2.4. Procesul penal pentru sabotarea propășirii economice a Republicii Populare România	356
V.2.5. Un nou capitol, mina Căpeni	357
V.3. Ernest Ulrich	361
V.3.1. Cine muncește trăiește!	361
V.3.2. Reintegrarea în societate	369
V.4. Iosif Tellmann	373
V.5. Oravecz Fridrich Ceris	385
V.6. Ileana Paulina Geller	386
V.7. Josef și Iuliana Kappl	388
V.8. Küchel Peter	391
CONCLUZII	393
BIBLIOGRAFIE	402
ANEXE	409

REZUMAT

Colonizarea cu populație germanică a teritoriului transilvănean nu a presupus exproprierea terenurilor sau de resurse și a avut consecințe benefice semnificative atât asupra teritoriului, cât și a modului de viață al populației autohtone. Coloniștii sosiți aici au întemeiat așezări fortificate, au consolidat stabilitatea statală a Principatului, au introdus tehnologii noi de cultivare a pământului, meșteșuguri noi, au dat un impuls dezvoltării comerțului, au implementat o organizare socială superioară, care a avut ca efect ridicarea nivelului de trai al comunității. Fenomenul colonizării nu numai că a fost tolerat de către regii maghiari, ci a fost încurajat de către aceștia, membrii comunităților germane din Renania, Westfalia sau Șvabia fiind invitați și recompensați cu privilegii pentru ca să accepte să vină și să se stabilească în Transilvania.

Prăbușirea imperiilor multietnice și apariția statelor naționale a fost o binecuvântare pentru majoritățile etnice, dar o tragedie pentru minorități, care, fiecare în parte, se vor afla vedea captive în interiorul unor majorități și înglobate în state guvernate, de cele mai multe ori, prin politici naționale ostile. Germanii, poate cei mai eficienți colonizatori ai Europei central-estice medievale, ajung să alcătuiască o galaxie de comunități etnice răspândite pe întregul continent, din Boemia până la Volga, de la Marea Baltică până la Marea Neagră. Această vastă poziționare îi va aduce în fața multor provocări. Finalul Primului Război Mondial aduce modificarea frontierelor statale pe baza principiului autodeterminării minorităților enunțat de către președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, iar în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial. În 1944-1945, problemele naționale sunt, încă, tranșate prin forță, expulzări, strămutări, deportări sau internări în lagăre de muncă.

Practica deportărilor și a internărilor în lagăre de muncă nu este una nouă în istoria umanității. *Munca forțată* a fost o formă de sclavie folosită încă din Egiptul Antic, Babilon sau Persia și care a fost cunoscută pe toate continentele - în Africa, Asia cât și pe cele două Americi. În Europa, Grecia și Roma antică au fost societăți care au utilizat, pe scară largă, sclavia. În Evul Mediu european, iobăgia a fost, și ea, larg răspândită. La noi, în România, populația romă a fost eliberată din sclavie abia acum 170 de ani. În secolul al XX-lea, milioane de oameni nevinovați și-au găsit sfârșitul în deportare și muncă forțată în lagărele de concentrare naziste, dar și în Gulag-ul sovietic. La deportare și muncă forțată s-a recurs și în Asia, în China și Japonia, unde armatele celor două țări au obligat milioane de oameni să presteze astfel de servicii.

Deportarea etnicilor germani în U.R.S.S. a putut intra în atenția istoricilor români abia după anul 1989, când prăbușirea regimurilor comuniste a făcut posibilă abordarea acestui subiect, imposibil de documentat până atunci. Pe lângă interesul istoric și cel de recuperare a memoriei,

trebuie să spunem că au existat, după 1989, și rațiuni pragmatice, de politica externă, pe care autoritățile române au încercat să le valorifice în relația cu partenerul german, sensibil la destinul etniei trăitoare în afara patriei mamă. Faptul că primele scuze ale președintelui României, după 1989, se îndreaptă către germani arată importanța cu care autoritățile române au tratat relația cu partenerul german, ce avea un cuvânt greu de spus atât în procesul de aderare a României la NATO, cât și la Uniunea Europeană.

Deportarea în Uniunea Sovietică a etnicilor germani din România a constituit o piatră de hotar în istoria acestei comunități, dar, totodată, a anticipat măsurile de retorsiune și represii pe care le va implementa, la scară largă, regimul comunist, nu numai împotriva minorităților etnice, ci și asupra întregii societăți românești. Cu puține excepții, cum ar fi Dinu Brătianu, care a luat deschis atitudine împotriva deportării cetățenilor români de etnie germană printr-o *Scrisoare de protest* adresată Președintelui Consiliului de Miniștri, nu am consemnat, în epocă, alte importante luări publice de poziție. La capătul opus, în zilele lui ianuarie 1945, Gheorghiu-Dej se afla, pentru validare și recepționare de instrucțiuni, la I.V. Stalin, la Moscova. Am consemnat, în cercetarea noastră, declarația pe care Dej avea să o facă, în 13 august 1945, chiar în județul Hunedoara, de la tribuna primei conferințe regionale *libere* a P.C.R., despre germanii din România și cei din Orăștie. Cu acest prilej, el declara: „Era vorba să-i transferăm pe toți (germanii - n.n) în Uniunea Sovietică să muncească, iar averile lor să fie valorificate și, din ele, să plătim datoriile de armistițiu. Am mai îndulcit puțin măsura aceasta, deoarece trebuia să facem o mică diferență, dar mică de tot. Dacă au mai rămas sași neexpropriati, să se ia măsuri ! Dacă mai sunt, o listă cu ei, cu un delegat și direct la ministrul nostru de interne sau la prim-ministrul Groza”.

În ianuarie 1945, sub amenințarea baionetei sovietice, s-a pus în operă o *operațiune-școală*, executată de instituțiilor de forță ale statului român - armata, poliția și jandarmeria - prin care o minoritate (etnică, în cazul de față) a fost executată, fără a putea opune rezistență. În acel moment, probabil puțini au anticipat că represiunea aplicată acestei comunități, doar pentru vina de a aparține unei etnii anume, se va aplica, în scurt timp, și majorității populației românești. Va veni, pe cale de consecință, rândul etnicilor români, ce, vreme de 45 de ani, vor fi cernuți prin ochiurile a tot felul de *site*, cum ar fi apartenența la partid, la o ideologie, după starea materială, după religia practică sau chiar după orientarea sexuală.

Puterea sovietică, *ex cathedra*, avea o vastă experiență represivă deoarece organizase, doar în primele trei decenii de la instalarea sa la putere în U.R.S.S., 52 de campanii de deportare¹, cărora le-au căzut victimă peste 6,4 milioane de cetățeni sovietici². Cu o așa expertiză,

¹ Ilie Schipor, *Deportarea în U.R.S.S. a etnicilor germani din România. Argumente arhivistice ruse*, Editura Honterus, Sibiu, 2019, p. 9.

² *Ibidem*.

N.K.V.D.-ul a fost un profesor bun pentru autohtonii colaboraționiști din țară. În România, lecția a fost repede, bine învățată și aplicată de către comuniștii români, care, în deceniile următoare, o vor replica, cu propriile instrumente, la adăpostul ideologic al național-comunismului, și vor demara propriile *campanii împotriva poporului român*.

Ridicarea germanilor a fost o amplă operațiune, la care au participat importante efective ale Jandarmeriei, Poliției și ale Armatei. În județul Hunedoara au fost înființate două centre de colectare a *internabililor* germani. Primul a funcționat la Deva, unde au fost aduși etnicii germani din Deva, Orăștie, Hunedoara și Brad, cu mijloacele puse la dispoziție de către Prefectură. Al doilea centru de colectare a fost la Petroșani, pentru Petroșani, Lupeni și zona Hațeg. Operațiunea s-a desfășurat în trei faze: cea a adunării pe chesturi de poliție, transportul celor ridicați spre cel mai apropiat lagăr sau centru de colectare, predarea germanilor pentru transportul lor în Uniunea Sovietică.

Deportarea unei comunități etnice nu este un episod singular în istoria umanității. Ce este de menționat, în cazul deportării etnicilor germani din România, este că, pe lângă scopul declarat, *munca de război*, în favoarea aliatului sovietic, s-a urmărit, în paralel, și un alt scop, nu i-am spune secundar, pentru că a avut o miză cel puțin la fel de mare, *destructurarea unei comunități etnice relevante*. Aceasta a fost în favoarea tânărului stat comunizat și s-a făcut printr-un *proces concertat* de măsuri, care au dublat deportarea - naționalizări, interzicerea drepturilor civile, cum ar fi dreptul de vot, desființarea învățământului în limba maternă, secularizarea averilor bisericii evanghelice. Este ceea ce astăzi s-ar putea numi un *război hibrid* dus împotriva unei colectivități, contrânsă, în cele din urmă, să părăsească meleagurile natale pe care trăise sute de veacuri, pentru a se replea în granițele statului-mamă. Episodul deportării a avut un început, dar nu și un sfârșit al represiunii, pentru că el nu a făcut decât să deschidă poarta unor serii de abuzuri concertate, ale statului român comunist împotriva propriilor cetățeni. Este parte din *războiul civil permanent*, de care vorbește istoricul francez Thierry Wolton, în numele *revoluției proletare*, și care va continua, în multiple înfățișări, până la abolirea regimului comunist.

Batalioanele de muncă în care au fost deținuți românii deportați în U.R.S.S. au funcționat în trei țări din Uniunea Sovietică: în R.S.S. Ucraineană (Regiunile Donețk, Dnipropetrovsk, Zaporije, Harkov, Lugansk), R.S.F.S. Rusă (Regiunile Rostov, Sverdlovsk, Celiabinsk), în R.S.S. Kazahstan (Aktiubinsk).

Întoarcerea din deportare a etnicilor germani nu a fost sfârșitul calvarului și nu a însemnat punerea lor în stare de libertate, ci, așa cum se va vedea, a fost o relocare într-un alt tip de lagăr, mult mai mare, cel al așa-ziselor *democrații* populare. Foștii deportați sunt expediați în România sau, după cum am văzut, în Germania, de unde revin acasă, unde găsesc societatea românească

complet schimbată. România mai era o monarhie, ci o republică. Și nu oricare, ci una *populară* (sic!). Nu mai exista pluripartidism, ci un singur partid - stat confiscase scena politică. Proprietățile germanilor fuseseră lichidate pe motiv de colaboraționism, bisericile lor se găseau fără finanțare, iar învățământul fusese etatizat. Nimic din ceea ce lăseseră în urmă ei nu mai exista, totuși nu putem spune că acest lucru i-a luat total prin surprindere. În perioada de deportare în Uniunea Sovietică văzuseră și înțeleseseră cum funcționează societatea socialistă. Deși ar fi putut fi un avantaj, ceea ce văzuseră acolo i-a transformat, pentru a câta oară?, în dușmani ai unui sistem *demonic* care se instaurase acasă la ei. Departe de a fi un avantaj, au devenit o țintă pentru Securitate tocmai de frică că unii dintre ei ar putea să relateze ce au văzut și trăit în *Paradisul* oamenilor muncii sovietici.

Consecințele economice ale deportării germanilor au fost importante, precum și cheltuielile, nu puține nici acelea, pe care statul român a trebuit să le facă pentru a asigura logistica deportării. Numai în Hunedoara s-au ridicat la 70 de milioane de lei până la sfârșitul lunii ianuarie 1945 (adică aprox. 709.000 dolari, la cursul anului 1945, o sumă considerabilă pentru acea vreme). Mult mai importantă a fost însă pierderea unui important capital uman ce activa în economia românească. Golul lăsat în unitățile economice, simultan, prin deportarea germanilor și eliberarea prizonierilor de război se va face simțit tot mai acut, pe măsură ce efortul de susținere a frontului, iar mai apoi reconstrucția economiei, vor solicita tot mai mult forță de muncă calificată.

O consecință pe termen lung a *violenței politice* asupra unei comunități se reflectă în *atitudinea față de vot*. Studiile realizate evidențiază faptul că în zonele în care se află populație reprimată, prezența la vot este mai scăzută cu aproape zece procente decât în celelalte circumscripții. Pe termen lung, psihologia colectivă se va manifesta prin neîncredere față de instituțiile statului.

Episodul deportării germanilor poate fi interpretat și în cheia unui eveniment de o mare violență, prin care un regim totalitar ajunge să se impună într-o societate democratică și să anihileze o minoritate, etnică sau de orice natură ar fi ea, până la exterminarea în totalitate a membrilor săi. Este studiul unui *modus operandi* al unui regim *ilegitim și criminal*, care va fi multiplicat și aplicat, în anii care vor urma, majorității etnice românești, în numele *luptei de clasă*.

Deportarea germanilor din Hunedoara în Donețk-ul sovietic are multe elemente specifice, care o fac asemănătoare, dar și o diferențiază de evenimentul petrecut în România (și nu numai) în ianuarie 1945. În primul rând, populația germană din județul Hunedoara avea, caz singular, o compoziție bivalentă. Era atât săsească, cât și șvăbească, atât catolică, cât și evanghelică, rurală și urbană, caracteristic unei zone de sinteză aflată la granița dintre Transilvania săsească și

Banatul șvăbesc. Șvabii erau, în cea mai mare parte, lucrători calificați în industria grea, în siderurgie și minerit, iar sașii desfășurau o activitate preponderent agricolă. Primii locuiau în mediul urban, iar ceilalți se aflau în ruralul hunedorean.

Un alt element specific este profilul socio-economic al Hunedoarei, asemănător cu cel al Donețk-ului, supranumit *orașul cărbunelui și al trandafirilor*³. Chiar și unele elemente istorice, legate de începuturile industriilor de aici, au elemente comune. Mineritul și siderurgia au făcut, ca ambele provincii să fie esențiale pentru economiile țărilor lor și să devină regiuni de sinteză etnică și culturală pentru populațiile care au fost aduse să lucreze aici. În ambele regiuni, necesarul tot mai crescut de forță de muncă nu a putut fi asigurat cu forța de muncă autohtonă, ci a fost importată din regiunile sau chiar statele învecinate. În Valea Jiului, de exemplu, comunitățile etnice erau diverse: români, maghiari, germani, cehi, polonezi, evrei, bonsmiaci samd. La fel, și în Donețk, pe lângă ucrainieni, ruși, germani, galezi samd.

Germanii care au lucrat în minele de cărbuni din Valea Jiului, deși au avut, la început, greutăți de adaptare, mai ales din pricina înapoierii tehnologice din exploatarea din Donbas, s-au descurcat mult mai bine decât conaționalii lor din Transilvania sau Banat. Mult mai important a fost extinderea modului de viață de tip lagăr în noua realitate economică și politică din România, după întoarcerea din deportare. Germanii din Hunedoara au avut surpriza nedorită de a constata generalizarea modelului Donbas în viața României populare și, mai apoi, a celei socialiste. Asemănările se simțeau încă de la locul de muncă, unde tehnologia sovietică a înlocuit-o pe cea vestică (germană), dar și în viața cotidiană, de zi cu zi. Practic, regiunea Hunedoarei s-a reconstruit având la bază modelul complexului *miniero-metalurgic* de tip Donbas.

Rolul celor două regiuni a fost asemănător în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Dacă, în Donbas, armata germană a folosit prizonieri sovietici pentru muncile grele din subteran, la fel, în Valea Jiului, guvernul Antonescu a folosit prizonierii sovietici deținuți în *Lagărul nr. 9 de la Vulcan*, pentru munca din minele Văii Jiului. Spre finalul războiului și după aceea, lucrurile au evoluat în oglindă. În Donbas, locul prizonierilor sovietici a fost luat de către prizonierii germani, iar în Valea Jiului, Societatea Cărbunelui Petroșani, devenită una cu capital mixt, sovietic și românesc, SOVROM Cărbune, îi folosea, într-o sclavie modernă, pe minierii români care trebuiau să lucreze din greu, pentru a acoperi despăgubirile de război. Tot aici și-au satisfăcut stagiul militar, într-o altă formă modernă de sclavie, aproximativ 100.000 de tineri români.

În perioada comunistă, când regiunea Hunedoarei se dezvoltă după un modelul economico-social de tip sovietic, P.M.R., prin secția de propagandă, a încercat, de-a lungul timpului, să cultive și să dezvolte relații de apropiere între hunedoreni și colegii sovietici din Donețk. Sunt

3 Simion Morcovescu, *Correspondență din U.R.S.S., La Donețk, în orașul cărbunelui și al trandafirilor*, în *Scânteia*, nr. 14055, anul 56, octombrie 1987.

manifestări ale unui fenomen psihologic care, din 1973, vor fi cunoscute sub numele de *sindromul Stockholm*. Victimele ajung, după un timp, să-și justifice agresorul, care-i ține prizonieri, și de care ajung să se atașeze atât de mult din punct de vedere emoțional, încât resping orice tentativă de eliberare a lor din această captivitate. *Frica și ura* sunt înlocuite cu *dragostea și atașamentul* pentru o presupusă *cauză comună*. Astfel, în august 1951, presa comunistă din România scrie că „minerul din Valea Jiului muncește cu însuflețire și plin de recunoștință față de Partid și față de Uniunea Sovietică. **El visează un Donbas al nostru și visul său de va îndeplini.** El știe că de la Răsărit se află modelul cel mai perfect (sic!) al felului de muncă și de trai al minerilor, în țara în care minerul este un cetățean slăvit al patriei sale”⁴.

Elementele simbolice care însoțesc detenția sa din Donbas se vor regăsi și acasă, în Hunedoara, devenit „*Donbas-ul nostru*”, așa după cum visaseră comuniștii din fruntea statului. Utilajele miniere din subteran poartă nume mnemonice, precum „Donbas”, care trebuie să le aducă aminte foștilor deportați, zi de zi, de paradisul sovietic, pentru construirea căruia trebuiau să muncească. Se încearcă, *avant la lettre*, transformarea *victimei* în *apărătorul* implicat al cauzei agresorului (sovietic), considerată deja comună, cea a comunismului. Victima este dependentă, inclusiv emoțional, de agresor și va refuza, de bună voie, în numele acestei iluzii, orice ajutor care ar putea veni din Vest.

În imaginarul mincinos pus în scenă de către propaganda din presa vremii, minerii din Valea Jiului întrețin o corespondență lăcrămoasă cu ortacii din Donbas: „Nepot și fiu de mineri, Hajdu Iuliu duce prin adâncuri cea mai aprinsă făclie. Dânsul știe, ca nimeni altul, că acea făclie și-a dobândit neasemuită strălucire din focul eliberării, din prietenia cu harnicii scormonitori ai Donbas-ului. Într-acolo purced uneori calde răvașuri care sună cam așa: „Dragul meu Evdokii Mihailovici...tare-mi folosesc scrisorile tale”. Iar în Donbas, un alt destoinic miner, Evdokii Mihailovici Rubanțev, zâmbește bucuros de izbânzile minerului din Carpați”⁵.

În anul 1962, într-o vizită istorică, dar problematică, din multe puncte de vedere, tov. Nikita Sergheevici Hrușciiov, secretarul general al P.C.U.S. este invitat, printre alte obiective, să vină la Hunedoara, ca să-i cunoască la fața locului pe bravii oțelari și pe minerii harnici de aici. Județul și locul nu sunt alese întâmplător, pentru că Hrușciiov a muncit, la rândul lui, câțiva ani în Donbas și provenea din aceste medii dure, muncitorești, în care se regăsea plenar. Probabil că ideea acestei vizite la Hunedoara i-a aparținut chiar *sas*-ului I. G. Maurer, prim-ministrul de atunci al României, care l-a însoțit la Hunedoara. Nikita Hrușciiov fusese, în tinerețe, cioban, apoi muncitor metalurgist, lucrase și o la mină din Donbas, iar regiunea Hunedoarei, cu minerii și siderurgiștii de aici, ar fi putut să îl binedispună și să îl facă să se simtă ca acasă, în Uniunea

4 *Ziua minerului*, în „*Lupta Sibiului*”, august 1951, anul VIII, nr. 1911.

5 Dumitru Mircea, laureat al Premiului de Stat, *La Lumina Marelui Octombrie*, în „*Munca*”, nr. 2503, 1953.

Sovietică. Pe agenda discuțiilor româno-sovietice, se aflau probleme spinoase, care vor fi reluate, în „Planul Valev”, și cu care partea română nu era de acord.

„Aș spune că ne simțim aici ca un oțelar la un cuptor Martin. Simțim căldură și bucurie⁶”. Cu aceste cuvinte s-a adresat, în cuvântarea sa, muncitorilor hunedoreni, tov. Nikita Hrușciiov. Dar, cu toată căldura cuptoarelor de concepție vestică, franco-germană, relațiile dintre cele două statele socialiste, Uniunea Sovietică și România, au continuat să se răcească...

Profilele socio-economice ale celor două regiuni, Hunedoara și Donețk, erau asemănătoare. Ambele erau zone puternic industrializate, amândouă erau centre muncitorești esențiale pentru economiile țărilor lor, datorită mineritului și siderurgiei. Acest lucru a făcut ca, în anii următori, între cele două centre industriale să se dezvolte intense schimburi economice și culturale. Pe lângă importul de tehnologie sovietică, care a înlocuit-o, treptat, pe cea vestică, specialiștii sovietici au fost prezenți în viața Hunedoarei, sub acoperirea SOVROM-urilor. Donețk-ul a servit ca model și inspirație pentru construirea societății socialiste hunedorene. Donbas-ul a devenit pentru comuniștii români, un model organizatoric *ideal, paradisiac*, apogeul experienței sovietice, care trebuia reprodus și la noi în țară. Precum în Donbas, destinul bărbatului muncitor, dar și a femeilor muncitoare românce, tind și se apropie asimptotic. În anul 1950, se raporta, cu mândrie, că peste 3.000 de gospodine din Hunedoara au fost îndrumate de către Partidul Comunist să se încadreze în activitatea productivă. În acest mod, hunedorencele devin, pentru întreaga Românie, în anii 1950, un „îmbold pentru lărgirea și extinderea acestei mișcări”⁷. Și în puternicul centru muncitoresc de aici, ca și în Donetk, a fost creat un centru de învățământ superior, pentru a asigura necesarului de cadre tehnice.

Viața minerului se desfășoară pe două niveluri. Unul este cel de la suprafață, în matricea meschină a micilor orașe muncitorești, minimale și utilitariste, cu cartiere de tip dormitor. Cel de-al doilea nivel este cel subteran, mult mai extins ca suprafață decât orașul de la suprafață. Aici, într-o rețea vastă de galerii, suitoare, puțuri, a căror lungime, pusă cap la cap, o depășește cu mult pe cea a străzilor și bulevardelor de la suprafață, uneori chiar de peste zece ori, se desfășoară viața reală a minerilor. Cea mai mare parte a unei zile, aproximativ 10-12 ore, o petrece în întunericul minei. Dualitatea regimului de viață este are o mare valoare simbolică pentru destinul omului captiv într-un regim totalitar. Mina nu este doar un simplu loc de muncă. Aici, mulți dintre mineri se pun la adăpost de vitregiile îndurate *sus*, aici domnește o egalitate primară între indivizi. Subteranul le devine unora chiar și loc de veci. În Donbas, de exemplu, existau, în mod simbolic, „câteva mine care nu au fost niciodată refăcute și nu au fost reconstruite. Deasupra lor se ridică câte un monument. Sunt mine-mormânt”⁸. Mii de oameni

6 Cuvântarea tov. Nikita Sergheevici Hrușciiov, în „Munca”, nr. 4551 din 22.06.1962.

7 Revista „Femeia”, nr. 4/ 1953.

8 Eliberatorii, în „Steagul Roșu”, nr. 344, 5.08.1955.

sovietici ar fi murit în aceste mine. Subteranul din Donbas își găsește corespondent în universul subteran al minelor din Valea Jiului. Și în întunericul galeriilor de aici aveau să moară prizonieri sovietici deținuți în Lagărul nr. 9 de la Vulcan, dar și mii de muncitori minieri autohtoni. Tragediile, oriunde s-a petrece, au un numitor comun și produc aceeași suferință, imposibil de cuantificat.

Am insistat, în prezenta lucrare, nu numai asupra deportării etnicilor germani din Hunedoara în Uniunea Sovietică, ci am dorit să clarificăm contextul acestui episod dramatic, consecințele lui imediate, dar și cele pe termen lung, pentru etnicii germani, precum și pentru majoritatea românească, ce s-au aflat, decenii de-a rândul, pe mâna unui regim *ilegitim și criminal*.

Malaxorul regimurilor totalitare a funcționat ireproșabil la jumătatea secolului al XX-lea. Minoritatea germană a fost deportată extern, în Uniunea Sovietică, dar și în interiorul țării, în lagăre de muncă sau chiar în Bărăgan. Măsurile represive luate de regimul comunist, dar și decalajul economic și democratic crescând în cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea generează efectul de *push-pull* asupra comunității germane. La începutul anilor 90, exodul nu mai poate fi oprit, iar o tradiție de sute de ani de coexistență pașnică ia sfârșit. În acest context, ne dorim să înscriem prezentul demers ca fiind, dincolo de culorile monocrome ale suferinței umane, un îndemn pentru asumarea și respectarea valorilor și libertăților democratice, pe care, fiecare generație, trebuie să le deprindă și să le practice în mod responsabil.

BIBLIOGRAFIE

1. Izvoare arhivistice

A. A.C.N.S.A.S.

1. Fond Documentar P 0004984/ 2 vol
2. Fond Documentar 2553/ 2 vol
3. Fond Documentar 17943/ FI
4. Fond Documentar 57982/ FP
5. Fond Documentar 67183/ MFI
6. Fond Documentar 2498/ FR
7. Fond Documentar 3118/ SIE
8. Fond Documentar 11067/ FR/ Hunedoara
9. Fond Documentar 13298/ FP
10. Fond Documentar 1646/ MFR
11. Arhiva CNSAS, MFR0001646, Dosar personal al *Casei de întâlnire 100*

B. Arhiva Asociației Foștilor Deportați Germani în U.R.S.S.

C. Arhiva Consiliului Județean al Oamenilor Muncii de Naționalitate Germană

D. Arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice de Alba Iulia

E. Arhiva Centrală a Bisericii Evanghelice C.A. din România

F. Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale

1. Fond Centrul de Internare Săcel (1944)
2. Fond Comisariatul de Poliție Brad (1944-1948)
3. Fond Comisariatul de Poliție Lupeni (1945-1950)
4. Fond Comisariatul de Poliție Petroșani (1944-1951)
5. Fond Chestura de Poliție (1939-1948)
6. Fondul Jadarmeria (1943-1945)
7. Fond Lagărul de prizonieri Valea Jiului (1942-1944)
8. Fond Prefectura Hunedoara (1943-1945)
9. Fond Primăria Călan (1945-1947)
10. Fond Primăria Petroșani (1943-1945)
11. Fond Tribunalul Hunedoara (1920-1950)
12. Fond Legiunea de Jandarmi Baia de Criș (1943-1948)

13. Fond Legiunea de Jandarmi nr. 3 Mobilă Petroșani (1942-1945)
14. Fond Partidul Comunist Român (1945-1946)
15. Fond Postul de Jandarmi Băița (1945-1946)
16. Fond Postul de Jandarmi Criscior (1935-1947)
17. Fond Postul de Jandarmi Vulcan (1940-1956)
18. Fond Primăria comunei Băița (1944-1951)
19. Fond Școala Evanghelică Petroșani (1941-1942)
20. Fond Secția de Jandarmi Baia de Criș (1942-1943)
21. Fond Secția de Jandarmi Jandarmi Brad (1945-1947)
22. Fond Societatea Mica Brad (1945)
23. Fond Societatea Petroșani (1944-1953)

G. Arhiva S.R.I.

1. Dosar *Fond Documentar* „Comisia Decembrie 1989”,
<https://www.sri.ro/categorii/dosare-desecretizate/index.html>, vol. 2, accesat în 22 decembrie 2022.

H. Arhiva personală a lui Nikolaus Pilly, fostul președinte al C.J.O.M.N.G. Hunedoara.

2. Izvoare statistice

Anuarele Statistice ale României, vol IX, partea a V-a.

3. Lucrări generale

Cărți, studii, articole

- Albu, Mihai, *Informatorul. Studiu asupra colaborării cu securitatea*, Iași, Editura Polirom, 2008.
- Aparaschivei, Sorin, *Vizita lui Richard Nixon în România în documentele contraspionajului român*, Revista Historia, <https://historia.ro/sectiune/general/vizita-lui-richard-nixon-in-romania-1969-in-588996.html>, accesat în 4.12.2022.
- Baier, Hannelore, *Deportarea etnicilor germani din România în Uniunea Sovietică*, Sibiu, Forumul Democrat al Germanilor din România, 1994.
- Baier, Hannelore, *Exodus statt Anpassung - das Versagen des DeutschenAntifaschistischen Komitees und des Rats der Werktatigen deutscher Nationalitat, Abbrüche und aufbrüche. Die rumäniendeutschen nach zwei Weltkriegen*, Sibiu, Ed. Honterus, 2014.

- Baron, Mircea, *Cărbune și societate în Valea Jiului. Perioada interbelică*, Petroșani, Editura Universitas, 1998.
- Betea, Lavinia, Cristina, Diac, Florin-Razvan, Mihai, Ilarion, Tiu, *Lungul drum spre nicăieri. Germanii din România deportați în U.R.S.S.*, Târgoviște, Editura Cetatea de scaun, 2012.
- Boda, Gherghina, Dumitru-Cătălin, Rogojanu, *Ileana Paulina Geller - față în față cu Donbasul*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2019.
- Boia, Lucian, *Cum s-a românizat România*, București, Editura Humanitas, 2015.
- Boia, Lucian, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930-1950*, București, Editura Humanitas, 2011.
- Boia, Lucian, *În jurul Marii Uniri de la 1918. Națiuni, frontiere, minorități*, București, Editura Humanitas, 2017.
- Bohn, Albert, Kremm Werner, Leber, Peter-Dietmar, Sterbling, Anton, Tonța Walter, *Deportarea germanilor din Banat în Uniunea Sovietică. O prezentare a perspectivei copiilor lor prin relatări (re)povestite*, Timișoara, Editura Cosmopolitanart, 2022.
- Bottoni, Stefano, *Transilvania roșie. Comunismul român și problema națională 1944-1965*, Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale și Editura Kriterion, 2010.
- Bucur, Bogdan, *Sociologia proastei guvernări în România interbelică*, București, Editura Rao, 2019.
- Budeancă, Cosmin, *Imaginea Etnicilor germani la românii din Transilvania după 1918*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2016.
- CNSAS, *Membrii C.C. al P.C.R. 1945–1989, Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004.
- Cătănuș, Dan, *Intelectuali români în arhivele comunismului*, București, Editura Nemira, 2006.
- Cătănuș, Dan, Vasile Buga, *Dej, față-n față cu Stalin. Stenogramele întâlnirilor dintre cei doi*, Revista Historia, <https://historia.ro/sectiune/general/dej-fata-n-fata-cu-stalin-stenogramele-575132.html>, accesat în 24.12.2022.
- Cioroianu, Adrian (editor), *A fost odată ca niciodată. Partidul Comunist Român. 1921-2021*, Iași, Editura Polirom, 2021.
- Cioroianu, Adrian, *Nu putem evada din istoria noastră*, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2016.
- Ciubotă, Viorel (coord.), *Sovietizarea nord-vestului României, 1944-1950*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 1996.
- Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final*, București, 2006.
- Coposu, Corneliu, *File dintr-un jurnal interzis*, București, Editura Vremea, 2014.

- Declarație cu privire la poziția P.M.R. în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale* adoptată de Plenara lărgită a C.C. a P.M.R. din aprilie 1964, București, Editura Politică, 1964.
- Demetriade, Oana Ionel, Șerbănescu, Alexandru, *Generalul Nicolae Rădescu. Profilul unui om de stat în imagini și documente*, București, Editura Oscar Print, 2015.
- Dieter Drotleff, *Eng mit der Geschichte verbunden*, *Deutsche Zeitung*, 7.03.2015, <https://adz.ro/karpatenrundschau/artikel-karpatenrundschau/artikel/eng-mit-der-geschichte-verbunden>, accesat în 26.12.2022.
- Ferguson, Niall, *Civilizația. Vestul și restul*, Iași, Editura Polirom, 2017.
- Georgescu, Adriana, *La început a fost sfârșitul. Dictatura roșie la București*, București, Editura Humanitas, 2019.
- Gheorghiu, Laura, *Comunitatea dispărută – Germanii din România între anii 1945 și 1967*, București, Editura Tritonic, 2015.
- Grecu, Dan-Simion, *Represiunea și mișcări de populație în România*, Deva, Editura Deva, 2021.
- Groza, Petru, *Memorii*, București, Editura Compania, 2003.
- Hausleitner, Mariana, *Lacune în istoriografie: asociațiile germanilor emigrați și național-socilismul la germanii din România*, București, Editura Academiei, în vol. II, în vol. *Germanii din România. Migrație și patrimoniu cultural după 1945*.
- Havel, Vaclav, *The power of Powerless*, octombrie 1978, <https://havel.fiu.edu/about-us/publications-and-resources/the-power-of-the-powerless.pdf>, accesat în 28.12.2022.
- Hitchins, Keith, *România, 1866-1947*, București, Editura Humanitas, 2017.
- Hitler, Adolf, *Însemnări intime și politice (iulie 1940-martie 1942)*, București, Editura Corint, 2017.
- Hrenciuc, Daniel, *Din vremea prigoanei – Deportarea germanilor din România la muncă forțată în Uniunea Sovietică*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2019.
- Hrenciuc, Daniel, *Acasă, în Reich? Strămutarea germanilor din Regatul Român*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018.
- Hrenciuc, Daniel, *Germanii în Regatul României Întregite (1918-1945)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2019.
- Hurezean, Ruxandra, Iunesch, Liana, *Vecinătăți la sașii din Criș. Rânduiele scrise de la 1615-1991*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2020.
- Hurezean, Ruxandra, *Povestea sașilor din Transilvania spusă chiar de ei*, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2020.
- Hüsh, Heinz-Günther, dr., *Cumpărarea libertății, în interviuri cu Hannelore Baier și Ernst Meinhardt*, Editura Honterus, Sibiu, 2014.

- Kasper, Alfred, *Supliciu fără condamnare. Calvarul unui inginer minier deportat cinci ani în bazinul Donețk*, București, Editura Academiei Române, 2021.
- Kissinger, Henry, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, București, Editura Rao, 2014.
- Jens-Schmitt, Oliver, *Balkanii în secolul XX. O istorie postimperială*, București, Editura Humanitas, 2021.
- Kolakowski, Leszek, *Principalele curente ale marxismului*, vol I-III, București, Editura Curtea Veche Publishing, 2021.
- Kitchen, Martin, *O istorie a Germaniei moderne de la 1800 până în prezent*, București, Editura Humanitas, 2021.
- Kissinger, Henry, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, București, Editura Rao, 2014.
- Iamandi, Dana *Nu v-ar fi dor să mai avem nemți?*, Caiete CNSAS, vol. VII, București, Editura CNSAS.
- Ioanid, Radu, *Holocaustul în România*, București, Editura Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România Ellie Wiesel, Iași, Editura Polirom, 2019.
- Judt, Tony, *Epoca postbelică. O istorie a Europei de după 1945*, București, Editura Litera, 2019.
- Lowe, Keith, *Continental barbar. Europa și urmările celui de-al doilea Război Mondial*, București, Editura Litera, 2019.
- Mărginean, Mara , *Ferestre spre furnalul roșu. Urbanism și cotidian în Hunedoara și Călan (1948-1968)*, Iași, Editura Polirom, 2015.
- Mieszko JACKOWIAK în colaborare cu Georg HERBSTTRITT, *Cursul deosebit al României anilor 1960 și 1970 din perspectiva KGB și STASI. Perspective din „Arhiva Mitrohin” și din documentele spionajului din cadrul Ministerului Securității Statului (STASI, MSS) din RDG*. Caiete C.N.S.A.S., Editura C.N.S.A.S., nr. 2, București, 2020.
- Nolte, Ernst, *Războiul civil european, 1917-1945. Național-socialism și bolșevism*, București, Grupul Editorial Corint, 2005.
- Novak, Zoltan, Csaba, *Politica națională a PCR la începutul anilor 1960 și începutul deceniului următor*, https://www.academia.edu/8203938/Politica_PCR_fata_de_minoritati_la_sfarsitul_anilor_60_inceputul_anilor_70. accesat în 28.12.2022.
- Onișoru, Gheorghe, *Stalin și poporul rus...Democrație și dictatura în România contemporană*, București, Editura Corint, 2021.
- Oprea, Marius , *Optsprezece ani de la moartea în exil la Budapesta a lui Alexandru Drăghici, cel mai mare torționar din istoria comunismului*, Mediafax, 15.12.2021, <https://www.mediafax.ro/editorialistii/istoria-fara-perdea-marius-oprea-optsprezece-ani->

- de-la-moartea-in-exil-la-budapesta-a-lui-alexandru-draghici-cel-mai-mare-tortionar-din-anii-comunismului-20405206, accesat în 4.12.2022.
- Pakuks-Willcoks, Maria, *Sibiul veacului al XVI-lea, rânduirea unui oraș transilvănean*, București, Editura Humanitas, 2018.
- Pilly, Nikolaus, *Patru lalele într-o glastră*, Deva, Editura Karina, 2022.
- Pintilescu, Corneliu, *Procese politice ca instrument de represiune politică în România comunistă - cazul Procesului Scriitorilor Germani, Brașov, 1959*, în volumul *Rupturi și noi începuturi. Germanii din România după două războaie mondiale. Comunicările unui simpozion*, Sibiu, Editura Honterus, 2014.
- Plenarele Consiliilor oamenilor Muncii de Naționalitate Germană și Maghiară din Republica Socialistă România. 26-27 februarie 1987, București, Ed. Politică, 1987.
- Radosav, Doru, *Donbas, O istorie deportată*, Cluj-Napoca, BCU, 1994.
- Rusan, Romulus, *Intrarea în NATO a lui Alexandru Drăghici*, în *Revista 22*, 23.12.2002, <https://revista22.ro/vis-a-vis/romulus-rusan/intrarea-in-nato-a-lui-alexandru-draghici>, accesat în 04.12.2022.
- Sandru, Dumitru, *Miscări de populație în România (1940-1948)*, Cluj-Napoca, Editura Enciclopedică, 2003.
- Schipor, Ilie, *Deportarea în fosta U.R.S.S. a etnicilor germani din România. Argumente arhivistice ruse*, Sibiu, Editura Honterus, 2019.
- Siebenburgische Zeitung*
- Tănase, Stelian, *Clienții lu' tanti Varvara. Istorii clandestine*, București, Editura Humanitas, 2005.
- Șandru, Dumitru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.
- Ulrich, Ernest, *Cartea vieții mele. Am fost deportat în U.R.S.S.*, Târgu-Jiu, Editura Măiastra, 2013.
- Trașcă, Ottmar, *Grupul Etnic German și activitatea SD-Ausland în România (1940-1944)*, în volumul *Rupturi și noi începuturi. Germanii din România după două războaie mondiale. Comunicările unui simpozion*, Sibiu, Editura Honterus, 2014.
- Velica, Ioan, *Pagini din istoria germanilor din Valea Jiului*, Petroșani, Editura Edyro Press, 2009.
- Weber, Georg, *Die Deportation von Siebenburger Sachsen in die Sowjetunion 1945-1949*, vol. I, II, III, Köln, Bohlau Verlag, 1995.

Wisoseschi, Iulia, *Experiența deportării - dinamici, percepții și forme culturale de exprimare identitară ale unor grupuri de aromâni în Bărăgan*, Cluj-Napoca, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, BCU, 2013.

Wolton, Thierry, *O istorie mondială a comunismului*, București, Editura Humanitas, 2019.

Zamfirescu, Dragoș, Flori, Stănescu, *Ocupația sovietică în România. Documente 1944-1946*, București, Editura Vremea, 1998.